

MATTI KUUSI:

Paavo ja Iivo Ahavan taru

Paavo Ahava 17. 12. 1916.

Jyväskylän yliopiston apulaisprofessori Erkki Lehtinen piti 15.10. 1974 Helsingin yliopiston pienessä juhlasalissa koe- luennon aiheesta »Vienan Karjalaisten Liiton perustaminen ja sen toiminta Itä-Karjalassa vuoden 1905 suurlakon jäl- keisessä tilanteessa». Kun aihe varmasti kiinnostaa kaikkia Karjalan Sivistysseuran jäseniä ja ystäviä, panin muistiin tuon varsin tiiviin esitelmän pääkohdat. Näin siis kertoi Erki Lehtinen:

Vienankarjalaisten Liiton perustaminen oli suurlakkoajan vapautuneiden kansallisten ja sosiaalisten pyrintöjen ilmaus. »Laukkuryssät» olivat tuoneet 1800-luvulla Vianaan Suomen kansallisen heräämisen vaikutteita. Noin 1885 Ervastian kirja tuli Paavo Ahavan mukana Vianaan. Paavo Ahava oli seuran varsinainen perustamisaloitteen tekijä.

Uhtualla pidettiin kokous, jossa vaadittiin omakielisiä kouluja, jumalanpalveluksia ym. Tulliraja Suomen ja Karja- lan välillä vaadittiin poistettavaksi. Paavo Ahava, V. J. Jere- mejev ja J. V. Mitrofanoff muodostivat 3-miehisen ryhmän, joka levitti tietoa Uhtuan päätöksistä muualle Karjalaan. Paavo Ahava kirjoitti helmikuussa 1906 kirjeitä karjalaisille laukkukauppiaille, ja 24.4. 1906 kokoontui Vaasaan Suo- messa asuvien vienalaisten kokous. Noin 20 vienalaista tuli koolle ja päätti järjestää elokuussa 1906 varsinaisen perusta- van kokouksen. Monia käytännön ehdotuksia tehtiin mm. Vienan ja Suomen välisen postinkulun parantamiseksi.

3000 vienankarjalaisen adressi koottiin ja vietiin Pietariin. Perusvaatimuksena oli omakielinen sivistys.

Tampereen perustavassa kokouksessa oli mukana O. A. Hainari, J. J. Mikkola, Maila Talvio sekä johtavat karja- laiset, mm. Paavo Ahava ja Iivo Härkönen. Johtokunnan pu- heenjohtajaksi tuli Aleksi Mitroff. »Karjalaisten pakinoiden» näytenumero ilmestyi kokoukseen, Iivo Härkönen otti lehden

toimittakseen. Syyslukukaudella 1906 oli 3 vienankarjalais- ta Sortavalan seminaarissa opiskelemissa kiertokoulunope- tajiksi. Uhtua, Vuokkiniemi ja Pistojärvi saivat pian kierto- koulun. 1800 kpl aapisia levitettiin Vianaan. 22 lukutupaa perustettiin, niihin saatiin n. 300 lehden vuosikertaa ja pal- jon lahjakirjoja. Liitto itse kustansi erään uuden postilinjan. Se edisti mm. liiton oman lehden menekkiä. Lahjavaroin ryhdyttiin rakentamaan maantietä Vuokkiniemeen.

1907 alkoivat venäläisten vastatoimet. Lukutuvat ja kirjas- tot lakkautettiin, maantietyö keskeytettiin, lehti kiellettiin, 4 liiton jäsentä vangittiin. »Suursuomalainen kiihotus Venäjän Karjalassa» oli nimeltään eräs lentolehti, jonka takana, ku- ten vainon yleensä, oli ortodoksinen kirkko. Suomessa sen johto epäili luterilaisia juonia Vienankarjalaisten Liiton ta- kana ja piti sitä siksi vihollisenaan.

Erkki Lehtisen mukaan vienalais-kuusamolainen kaup- pias Paavo Ahava (Afanasieff) oli Vienan Karjalaisten Liiton syntyajan keskeisin henkilö. Paavo Ahavasta kertoo myös Hannes Sihvo ohimennen väitöskirjassaan Karjalan kuva (si- vuilla 201, 315, 342). Vienankarjalaisen kirjailijan, Petros- koin pedagogisen instituutin historian opettajan Nikolai Jaakkolan suuressa Pirttijärvi-eepoksessa Paavo Ahava ja varsinkin hänen poikansa Iivo tulevat melko keskeisesti nä- kyviin. Kaikesta päättäen Jaakkola on määrätietoisesti koonnut historiallista muistitietoa karjalaisilta, jotka muisti- vat suurlakon ja vallankumousajan tapahtumat Vianaan. Sillä mitä hän kertoo Liiton synnystä on siis oma mielenkiin- tonsa.

Romaanisarjan ensimmäisessä osassa »Pirttijärven ranta- milla» (Petroskoi 1949), jonka kirjoittamisen Nikolai Jaakko- la aloitti sotavankina Suomessa, vienalainen Malahviesen Hilippä tapaa Uhtualta Kajaaniin siirtyneen suurkauppias Mitro Sergejeffin. Tällä on suuria uutisia:

— Palasin juuri eilen Tampereelta. Siellä oli kansallismie- listen karjalaisten kokous. Me perustimme siellä oman kar- jalaisen puolueemme — Vienan Karjalaisten Liiton. Käsität- kö sinä, mitä se merkitsee? Tohtori Hainari piti esitelmän Itä-Karjalan kansallisesta herätysliikkeestä. Hän on harras Karjalan ystävä. Hän se on laatinut nuo säännötkin, jotka on tuohon paperiin painettu. Ne ovat Vienan Karjalaisten Liit- ton säännöt, Vienan Karjalaisten Liiton ... Pidä vain ne itselläsi. Oo, .. se on suuri asia! Karjala on vielä köyhä ja pi- meä. Miksi se on köyhä ja pimeä? Siksi, kun se on ryssäin ikeen alla ...

Hilipän silmäluomi vavahti hermostuneesti. Suomalainen lintukauppias oli vastikään nimittänyt häntä ryssäksi. Mutta Hilippä nielaisi sen nyt sisäänsä eikä virkkanut mitään.

Sergejeff kopautti savukettaan tuhkakupin reunaan ja jat- koi käsillään viittoillen:

— Mutta Karjalasta tulee vielä suuri ja mahtava maa. Saat nähdä. Se aika koittaa vielä. Mutta sitä varten Karja- lassa täytyy olla enemmän sellaisia yritteliäitä miehiä kuin sinä. Sitä varten karjalaisiin koteihin on levitettävä kansal- lista mieltä, pyrkymystä vaurastumiseen ... (s. 73—74).

Luultavasti tänä kohta herätti epäilyksiä Nikolai Jaakko-

lan esikoisromaanin ennakkotarkastajissa, koska siihen liittyy alanoottina seuraava lisäselvitys:

Vienan Karjalaisten Liitto perustettiin Tampereella v. 1906. Se oli Suomeen päin kurottavien karjalaisten kauppioiden ja kulakkien järjestö, jota johdettiin Suomesta käsin ja joka vaati jonkinlaista itsehallintoa Karjalalle, verohelpotusta, suomenkielistä kouluopetusta ym. ja yritti käytännössäkin toteuttaa ohjelmavaatimuksiaan: se järjesti kansankokouksia ja -juhlia, lähetti edustajiaan Pietariin esivallan puheille, perusti rajakyltiin suomenkielisiä lainakirjastoja ja eräitä alkeiskouluja, toimitti rikkaampien karjalaisten perheiden lapsia opiskelemaan Sortavalan opettajaseminaariin jne. Taantumusvuosina osa Vienan Karjalaisten Liiton johtajista vangittiin ja lähetettiin Siperiaan, sen perustamat lainakirjastot ja koulut suljettiin, ja pian sen jälkeen koko Liiton toiminta kiellettiin. Mutta senkin jälkeen Vienan Karjalaisten Liitto jatkoi Suomesta käsin puolittain maanlaisesti suomalaismielisen porvarillis-kansallisen hengen lietsomista karjalaisen väestön keskuudessa saamatta kuitenkaan kannatusta vähävaraisen työtätekevän talonpoikastalon taholta. (s. 73—74).

Tuonempana Nikolai Jaakkola kertoo esikoisromaanissaan vuokkiniemelisestä Jyrki Lapkinista, joka julkisesti vastusti Liiton pyrkimyksiä:

Hän ei voinut unhoittaa sitä nimismiestä, joka Suomessa oli lain nimessä ryöstänyt häneltä sumtsan tavaroineen päivineen. Tästä nähtävästi johtui sekin, ettei hän liittynyt Vienan Karjalaisten Liittoonkaan, vaikka häntä siihen kehoitettiin, eikä kannattanut sen toimintaa. Kun vuonna 1907 tuon Liiton toimesta alettiin rakentaa maantietä rajalta Vuokkiniemeen, niin Lapkinin Jyrki sanoi silloin: »Jos kärrytie todella tekaistaan, niin ojan takaista puolta tulen minä ainakin kulkemaan.» Näin kylmäkiskoisesti hän suhtautui tuohon tiehen, jota ehdittiin Pirttijärven ja Vuokkiniemen välillä tehdä jo noin puolisen virstaa, kun viranomaiset keskeyttivät sen rakentamisen. Kihlakunnan viranomaiset alkoivat tämän jälkeen kiinnittää huomiota Lapkinin Jyrkiin ja nimittivät hänet kirjantaitoisena miehenä Vuokkiniemen kunnanvanhimmaksi. (s. 114).

Tähänkin kohtaan liittyy alanootti, jossa historianantutkijan ottein ja erästä O. A. Hainarin artikkelia lainaten pyritään osoittamaan tämän ja muiden Itä-Karjalaan suuntautuneiden tienrakennushankkeiden epäilyttävyys. Jyrki Lapkinista Jaakkola piirtää armostoman vastenmielisen muotokuvan: hän on tsaarinvallan liehittelijä ja lahjusten keräilijä.

Eräessä myöhemmässä keskustelussa (Pirttijärven rantamalla s. 156) Vienan Karjalaisten Liitto mainitaan Valtakunnan Duuman ja bolshevikkipuolueen rinnalla: sekin on »puolue» Vienasta katsoen. Romaanisarjan toisessa osassa »Pirttijärven rantamalla ja muualla» (Petroskoi 1957) kauppias Sergejeff saapuu Pirttijärvelle »heimokerähmöön»:

— Arvoisat maanmiehet! hän aloitti. — Minulla on kunnia tervehtiä teitä Karjalan Valistusseuran nimessä. Se aika on nyt koittanut, josta kansallisen herätysliikkeemme esitaistelijat ovat haaveilleet. Kirottu yksinvalta Venäjällä on kukistettu...

Pulikka-Poavila kuunteli pulpetinkanteen tuijottaen.

— ... Venäjän uusi hallitus on luvannut myöntää itsemääräämisoikeuden kaikille kansoille, Sergejeff jatkoi rykäisten merkitsevästi. — Meidänkin, kovaa kokeneiden karjalaisten, on käytettävä hyväksemme tätä Jumalan armolahjaa ja erottava Venäjästä, joka on vuosisatoja sortanut meitä mitä julmimmalla tavalla ... (s. 50).

Tähän kohtaukseen Jaakkola on liittänyt seuraavanlaisen alanoottiselityksen:

Helmikuun vallankumouksen jälkeen entinen Vienan karjalaisten Liitto muodostettiin Karjalan Valistusseuraksi sen pyrkiessä tsaarinvallan kukistuttua ulottamaan vaikutuksensa koko Karjalaan Oulangan tuntureilta aina Syvärille asti. (s. 50).

Pirttijärvi-epoksen kolmannessa osassa »Ristiaalokossa» (Petroskoi 1963) tulee näkösalille yksi romaanisarjan merkilimpimpiä henkilöitä, Paavo Ahavan poika Iivo, Muurmannin englantilais-ranskalaisen legioonan riveissä taistelevan ja pääasiassa pohjoissuomalaisista punapakolaisista kootun vapaaehtoisen joukko-osaston päällikkö. Tämä kuvaus nojaa nähtävästi Jallu Harjulan, Suomesta Viennaan ajautuneen punakaartilaisen muistikuviin. Harjulasta on romaanissa tehty Paavo Ahavan entinen renki:

— Juu, tuli hikoiltua sielläkin, Harjula alkoi kertoa. — Heillä on Kuusamossa iso kauppa. Kerrottiin olevan yli sadantuhannen markan omaisuus. Mutta en minä laisinkaan ihmettele, että Iivosta on tullut punikki. Hän oli kotonaankin aivan toisenlainen kuin isänsä. Muistan kun olimme keran Iivon kanssa saunassa. Kesken kaiken hän sanoi: »Jos mikä minusta tulleeekin, ei ainakaan porvari.» Hänellä oli tapana sanoa sillä tavalla kesken kaiken jotain odottamatonta. (s. 52).

Iivo Ahavan vienalaisuutta romaani korostaa seuraavaan tapaan:

Iivo Ahava eli Afanasjev alkuperäiseltä sukunimeltään oli syntynyt Uhtualla ja viettänyt lapsuusvuotensaakin siellä. Eräänä talvena hänet oli kääritty vaarivainajan lammannahkaturkkiin ja pantu istumaan korjarekeen isän ja äidin väliin, ja niin he olivat lähteneet ajamaan kohti rajaa. He olivat taivaltaneet monta päivää ennen kuin olivat tulleet Kuusamon kirkolle. Sinne isä, monivuotinen sumtsankantaja hänkin kuten silloin monet Uhtuan puolen miehistä, oli onnistunut perustamaan oman puodin. Siellä heistä oli tullutkin Ahavia. Mutta Iivo oli silti muistellut aina kaihtoen mumolaa, Uhujokea jyrkkine hiekkarantoineen. Rakkaus synnyinseutuun elähdytti hänen sydäntään ehkä välitömämpänä kuin mikään muu tunne. Hän osasi puhua virheetöntä suomea, mutta sanoi välistä mielellään karjalaisitain: kah, terveh, lähetäh... (s. 54—55).

Siitä miten Vienan Karjalaisten Liiton johtomiehen poika oli päätenyt Muurmannin legioonaan ja Vienan Kemiin, Jallu Harjula esittää oman todistajanlausuntonsa:

Tunsihan hän Iivon. Hän muisti hyvin kuinka tämä oli Kuusamossa käynyt usein työväentalolla iltamissa ja lausunut siellä työläismielisiä runoja. Isä oli sallinut pojan käydä työväentalolla, että saisi silläkin tavalla maanitettua enemmän ostajia. Mutta sitten Iivo oli erotettu lyseosta, kun hän oli kirjoittanut »Raamatun historian» lehden reunaan, että »ihminen on polveutunut apinasta ja vielä alemmista olioista». Silloin uskovaisen isän ja »syntisen» pojan välit olivat alkaneet vetäytyä pilveen. Ne olivat kärjistyneet vielä enemmän, kun Iivo oli erään tapauksen yhteydessä alkanut epäillä, miten isä oli saanut haalittua kokoon niin suuren omaisuuden, olikohan se tapahtunut aivan rehellistä tietä. Rikkaissa perheissä tapahtuu usein sellaista, että luonnostaan vilpittömpiä ja rehellisiä poikaa alkaa hävettää isän ahneus ja petkutushalu. Maailmansotaankin isä ja poika olivat suhtautuneet eri tavalla: isä oli ollut hyvillään, kun venäläiset perääntyivät, poika oli kärsinyt siitä ja nimittänyt venäläisiä kenraaleja saksalaisten kätyreiksi. Loppujen lopuksi asiat olivat kärjistyneet niin pitkälle, että Iivo oli lähte-

nyt vapaaehtoisesti rintamalle. Se tapahtui vuoden 1915 lopulla. Kaiken tämän Harjula tiesi ja siksi ei ihmeteltykään, että Iivo oli legioonassa. Paljonhan tänä murroskautena oli tapahtunut sellaista, että isä ja poika taistelivat eri puolilla barrikaadia. (s. 56—57).

Iivo Ahavan joukko oli ollut taistelussa Valleniuksen retkikuntaa vastaan: »tässä taistelussa, joka kesti 12 tuntia ja jossa 110 suomalaista punikkia taisteli 480 suomalaista lahtaria vastaan, lahtarit tulivat lyödyksi niin perinpohjin, että he menettivät melkein kaikki päällikkönsäkin. Yhdeksän valkosuomalaista upseeria kaatui ja melkein kaikki loput joutuivat vangiksi» (s. 48). Yksi vangiksi joutuneista olisi romaanin mukaan ollut Paavo Ahava. Iivo oli kuulustellut tätä »karjalaa puhuvaa piikkipartaista Karjalan 'vapauttajaa» ja lähettänyt hänet muiden vankien mukana Pietariin (s. 57). Tämänkin perusteella Iivo Ahavasta oli Ala-Kurtin taistelun jälkeen tullut kaikkien legionalaisten ihailema päällikkö: »häneen voi luottaa enemmän kuin itseensä» (s. 59).

Nikolai Jaakkolan romaanisarjan viimeinen osa »Selville vesille» (Petroskoi 1968) kertoo Iivo Ahavan sankaritarun loppuvaiheet. »Siinä se on oikea rahvaanmies», ylistävät legionalaiset Iivoa (s. 26). Englantilaiset epäilevät Karjalan itsenäisyyspyrkimyksiä, koska Ahava on niiden takana (s. 33). Ahava on solmimassa sopimusta, jolla suomalaisesta punikkilegionasta tuli Finnish Legion (s. 34—35), mutta hän ei hyväksynyt Oskar Tokoin mielipiteitä (s. 36) ja matkusti Vienan Kemiin lietsomaan itsenäisyyshenkeä Karjalaisen otrjadin keskuudessa (s. 37). Kemissä pidettiin helmikuussa 1919 Kansallisen komitean perustava kokous. Nikolai Jaakkola kuvailee sen osanottajia ja toteaa Iivo Ahavan kokouksen johtavaksi hengeksi:

Iivo Ahava ei käyttänyt puheenvuoroa. Hän ei itse edes luenut hahmottelemaansa päätöslauselmaehdotusta, vaan puheenjohtaja luki sen:

— ... 1) Kokous vaatii Karjalan julistamista itsenäiseksi valtioksi, jonka liittyminen Venäjään tai Suomeen jätetään karjalaisten itsensä päätettäväksi, 2) Kokous valitsee viisihenkinen Kansallisen komitean, joka puolestaan tulee lähettämään vähintään kaksi valtuutettua rauhankonferenssiin pyytämään ulkovaltoja ja varsinkin lähimpiä rajanaapureita tunnustamaan Karjalan itsenäisyyden, 3) Kokous päättää, että Karjalan luonnonrikkaudet on säilytettävä Karjalan kansallismaisuutena ja että Karjalan valtiomuodon ja yhteiskuntajärjestyksen tulee ehdottomasti olla demokraattinen. (s. 40—41).

Jaakkolan kertoman mukaan brittiläinen prikaatinkomentaja Pronson (Price) saapui kokoukseen, sen jälkeen kun päätöslauselma oli hyväksytty ja Kansallinen komitea valittu, ilmoittamaan, että liittolaisjoukot eivät kannattaneet Karjalan irrottamista Venäjästä. Vienan Kemi oli tuohon aikaan merkittävä erisuuntaisten pyrkimysten solmukohta: siellä oli englantilaisia, amerikkalaisia, ranskalaisia ja serbialaisia legioonalaisia, Millerin valkoisia venäläisiä, karjalaisia separatisteja sekä vahva maanalainen bolshevikkiliike. Eversti Pronson ja Iivo Ahava käyvät romaanissa keskustelun, jossa Ahava ilmaisee halunsa liittyä neuvostojoukkoihin (s. 47—49).

Iivo Ahavan kuolema on ilmeisesti ollut ristiriitaisten tarinoiden aihe. Jossakin Maaselän pysäkin ja Petroskoin välillä Jallu Harjula kumppaneineen löytää hänen ruumiinsa:

17. pysäkki oli siirtynyt useita kertoja kädestä käteen, viimeksi valkoiset oli karkotettu sieltä eilen, mutta jospa nämä ovat tulleet takaisin, koska sieltä taas kuului ammuntaa. Vähän matkan päässä näkyi jo ratapenger.

— Tuolla on ruumis, Harjula sanoi hiljaa.

Ruumiin yllä oli kellertävänvihreä englantilainen upseerinpuku.

— Sehän on Iivo, Kyllös-Matti tunsikin entisen päällikkönsä suomalaisen punikkilegionan ajoilta.

— Takaapäin ovat ampuneet, Harjula virkkoi paljastaen päänsä. — Muka pakoon yrittäessä ... (s. 85—86).

Romaanin viestinä lukijoille on, että valkovenäläisen everstiluutnantti Dedovin miehet olivat surmanneet Iivo Ahavan tämän pyrkiessä bolshevikkien puolelle. Mutta Jaakkola mainitsee myös, mitä karjalaisen otrjadin keskuudessa puhuttiin:

Huhuiltiin, että Iivo Ahava oli murhattu. Punaiset olivat muka ampuneet hänet kun hän yritti paeta heidän puolelleen ... (s. 104).

Harjula käy Uhtuan Lamminpohjassa kertomassa Iivo Ahavan sukulaisille, että valkoiset olivat ampuneet hänet. Talonväki kuuntelee murjottaen. Harjula ei tiennyt, että talon nuori-isäntä taisteli Uhtuan »valkoisten riveissä» (s. 159).

Nikolai Jaakkola näkee Iivo Ahavassa sen miehen, jossa »tsaarinvallan mielivaltaisesta kahteen läänin hajoittaman pienen karjalaisen kansan kansallinen itsetietoisuus» ensi kerran selkeytyi ja sai uuden sisällön. »Iivo Ahava vainajan kaikista toiveista ehkä voimakkain oli pienen kansansa vapaus. Hän haaveili siitä toisin kuin isänsä — sosiaalisen vapautumisen kautta tapahtuvaksi.» (s. 222).

Nikolai Jaakkolan kuvaus nojaa kahteen kirjalliseen lähteeseen. O. V. Itkonen on teoksessa »Muurmannin suomalainen legioona» (Helsinki 1927) piirtänyt sivuilla 125—129 muotokuvan »Suomalaisen Legioonan todellisesta luojasta ja Karjalan ensimmäisestä kansallissankarista». Hänen todistuksensa mukaan »missä ikinä parikaan legioonalaista kohtaa toisensa, yhtyvät he tovereilleen kertomaan tarumaisia taisteluista, joissa jalo karjalainen johti heidät voittoihin». Niin ikään Jaakkola on käyttänyt hyväkseen A. Kangasniemen muistikirjoitusta teoksessa »Kansalaissota Karjalassa» (Petroskoi 1932). Mutta lisäksi Jaakkola on ilmeisesti haastatellut Iivo Ahavan sotureita. Samoin on tehnyt Jukka Nevakivi käsitellessään laajasti Iivo Ahavan elämänvaiheita teoksessa »Muurmannin legioona» (Helsinki 1970) ja erikseen tutkielmassa »Iivo Ahava, punainen heimosoturi» (Studia Historica, I, Oulu 1967, s. 261—283). Omia muistojaan Iivo Ahavasta kertoo Tatu Valkonen (Ilmo Lassila) muistelmakirjassa »Maisterin seikkailut mailla ja merellä» (Jyväskylä 1928) s. 20—39. Kirjailijalla oli kova onni joutua Ahavan sissien vangiksi, ja niinpä hänen näkemyksensä »erittäin lahjakkaasta» Iivosta on etupäässä vihamielinen.

Jukka Nevakiven julkaisemat asiakirjat ja haastattelutiedot osoittavat Nikolai Jaakkolan parissa kohden stilisoineen historiaa romaanin tarkoitusprien hyväksi. Iivo Ahava ei lähettänyt vangiksi joutunutta isäänsä Pietariin tuomittavaksi, vaan palautti hänet rajan yli Kuusamoon. Iivon sisar on väittänyt, että Paavo ja Iivo itse asiassa pelasivat yhteistä peliä. Molemmat joutuivat tahollansa epäilysten alaisiksi tämän takia: valkoiset suorittivat kotitarkastuksia Paavon kotona, ja punaiset johtajat epäilivät Iivon tarkoituspieriä. Eivät ehkä aivan syyttä: karjalaisen otrjadin entinen soturi A. Mäkelä (alkuaan Andrei Kononoff) muisteli haastattelijalle, että Iivo ei ollut bolshevikki vaan »niitä sosialidemokratian miehiä». Paavo Ahava puolusti julkisesti poikaansa Kaleva-lehdessä 9.3. 1918. Kemin itsenäisyyskokouksen jälkeen Suomen rajavartijat pidättivät rajalla lähetin, jolla oli Suomen Sosialidemokratille osoitettu Iivo Ahavan kirjoitus

sekä Kemin kokouksen pöytäkirja, joka näin on säilynyt jälkimaailmalle.

Iivo Ahava itse vangittiin kahdesti Kemin itsenäisyyskokouksen jälkeen, maalisi- ja huhtikuussa 1919. Nevakiven mukaan englantilaiset pakkokyydittivät hänet etelään uloimpien asemiansa eteen. Hänen ruumiinsa löydettiin 24.4. 1919 eräästä rataleikkauksesta Maanselän aseman eteläpuolelta. »Vapaus»-lehti julkaisi 10.5. 1919 uutisen:

»Ruumiin taskusta löytyi paperi, josta ilmeni, että kuollut oli ns. Karjalan pataljoonan kapteeni Iivo Ahava, joka oli toimestaan vapautettu ylempää päällystystä kohtaan osoitusta epäkunnioittavasta menettelystä.»

Pirttijärvi-eepoksen kokonaisuuteen sopi paremmin esittää Iivo Ahava isänsä jyrkkänä vastustajana ja antaa hänen oma-aloitteisesti pyrkiä bolshevikkien puolelle. Nevakiven tulkinnan mukaan Iivo oli karjalainen nationalisti, joka koettuaan Venäjän armeijassa vallankumouksen luotti Leninin lupaukseen kaikkien kansojen itsemääräämisoikeuden kunnioittamisesta. Ihmisenä ja sotilaana hän oli esikuvallinen.

Nikolai Jaakkolan romaani on näköjään yhtä tuntematon Erkki Lehtiselle ja Jukka Nevakivelle kuin enimmille Suomen karjalaisille. (Kansallismuseon kuumassa keskusteluillassa 8.10. 1974 joku ilmoitti kyllä omistaneensa romaanin mutta paiskanneensa sen pesään!) Jaakkolan oma karjalaisuus tulee vahvimpana esiin »Selville vesille»-kirjassa, jonka hän kirjoitti vähän ennen kuolemaansa (9.3. 1967). Sivuilta 122—123 hän ottaa uudelleen puheeksi myös Vienan Karjalaisten Liiton ja kuvaa avoimen myötämielisesti sen ensimmäisiä johtomiehiä, myös Iivo Ahavan isää.

Nikolai Jaakkolan loppuarvio liitosta kuuluu:

— Minkälaista tuo kansallinen liike oli luonteeltaan näin jäljestäpäin arvioituna, jos sitä tarkastellaan ennakkoluulottomasti? Tzaristista sortoa vastaan tähdätyinä se alkuvaiheessaan oli epäilemättä vapausliikettä, kansallisdemokraattista vapausliikettä. Se, että sen alkuunpanijoina olivat karjalaiset kauppiat ja suomalaiset maisterit ja että sen tavoitteet eivät olleet sosialistisia, ei tehnyt sitä taantumukseksi. Taantumukseksi se tuli vasta myöhemmin, silloin kun se muuttuneissa oloissa muuttui tsarisminvastaisesta venäläisvastaisesta ja vastavallankumoukselliseksi, silloin kun se ajautui suomalaisen porvariston Suur-Suomipyrkimysten uomaan.

Ellen erehdy, Paavo ja Iivo Ahavan tarusta tullaan vielä kirjoittamaan romaaneja, näytelmiä ja runoja, ohjaamaan filmejä, rakentamaan uusia tieteellisiä teorioita.

Ellen erehdy, karjalaiset myös Suomessa oppivat ajan oloon huomaamaan, että Kalevalan lisäksi on olemassa toinenkin väkevä vialaiseepos.

Saatuamme Matti Kuuselta artikkelin käsikirjoituksen, soitimme heti heimoveljelle, joka tunsu Paavo Ahavan hyvin. Kysyimme:

— Keskustelitko Paavon kanssa Iivosta? Hän vastasi:

— Kymmenet kerrat. Paavo oli sitä mieltä, että Iivo oli karjalainen patriotti, mutta halusi niissä oloissa toimia omalla tavallaan. — Toimitus.

Karjalan Paavo, Paavo Ahava (1872—1944) sai 50-vuotispäivänään 17. 2. 1922 Karjalan Sivistysseuran ja ystävien ylläkyvutun adressin, jonka tekstaus on taiteilija Bruno Tuukkasen käsialaa.